

Sosyal Eczacılık

Mesleğimizde Yeni Bir Kavram

6 197 sayılı “Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun” da Eczacılık şu şekilde tarif edilmektedir: “ Eczacılık, eczane, ecza deposu, ecza dolabı, galenik ve ispençiyari mevad ve müstahzar laboratuvarı veya imalathanesi gibi müesseseler açmak ve işletmek veya tıbbi ve ispençiyari mistahzarat ihzar veya imal etmek veyahut bu kabil resmi veya hususi müesseselerde mes’ul müdürlük yapmaktır.”

Sağlık Bakanlığı tarafından 1999 yılında yayımlanan “İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu” nda ise Eczacılık tanımını genişletilmiş ve eczacının görevleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır :

“Eczacı, ilaç ve hammaddelerin elde edilmesinde, farmasötik madde ve tıbbi

müstahzar yapımında fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toksikolojik analizlerinde, ilacın tanınması, kalitenin sağlanması, kontrolü ve standardizasyonunda, ilacın dağıtımı ve hastaya verilmesinde, ilacın kullanım, gözetim ve denetiminde, ilacın üretiminden tüketimine kadar geçen her aşamada ve eczacılık mesleğinin gerektirdiği her alanda idari ve teknik olarak ve tam yetki ile görev alan sorumlu kişidir.”

Tanımda da belirtildiği üzere eczacının görev ve sorumlulukları geniş bir yelpazede değerlendirilmekte çok çeşitli alt dallarda değişiklik gösterebilmektedir. Diğer taraftan, eczacılık mesleğinin en önemli özelliklerinden birisi sosyal yönünün,

diğer bir deyişle, halk sağlığı boyutunun da olmasıdır. Bu sebepten, eczacılık mesleğinin dinamik bir yapısının bulunduğu ve değişimlere hızla ayak uydurması gereken bir meslek olduğunun unutulmaması gerekir.

Eczacılar mesleklerini yaparken toplumun her kesimiyle temas kurmaktadır. Dolayısıyla aşağıda başlıklar halinde belirtilmiş olan hususlara dikkat etmeleri gerekmektedir:

- ilaçların akılcı kullanımı bilgilerine sahip olmaları,
- ilaçlara uyum probleminin giderilmesi ve iyileştirilmesi konusunda güncel bilgileri takip etmeleri,

- eczacının kendi davranışlarıyla halka rehberlik yapması ve örnek olması-sigara içmemesi, sağlıklı yaşam prensiplerini bilmesi ve uygulaması ,vb...
- hastanın tedavisi süresince hastaya anlaşılır ve tarafsız bilgi kaynağı olması,
- iletişim becerilerini tam anlamıyla kullanabilmesi

Bunun yanı sıra mesleğini yaparken de

- etik değerlerin ve deontoloji kurallarının dışına çıkmadan, meslek onurunu zedelemeyen ,
- mesleğinde konulmuş yazılı düzenlemeleri ve mevzuatı bilerek

işini yapması gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen başlıklar, sürekli olarak gelişim ve dinamizm gösteren konulardır.

Özellikle, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan,

- gittikçe artan ilaç harcamaları,
- hızlı teknolojik gelişmeler,
- ilaca bağlı risklerin artması,
- akılcı olmayan tedaviye ilişkin problemler ,
- ilaçların uygun olmayan kullanılışları
- bireylerin/hastaların gitgide artan kendi kendini tedavi – günlük sağlık sorunlarında hastaların kendi özgür iradesiyle reçetesiz ilaç (OTC) alması (**hasta özerkliği**)

gibi bir dizi gelişmekte olan sorunlara paralel olarak, eczacılık alanında yeni konularla ilgilenilmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Bütün bu gelişmeler mesleğin, ilaçların güvenli, etkili kullanımının yanı sıra, sosyal ve ekonomik boyutunun da olduğu gerçeğini da su yüzüne çıkarmıştır. Bunun sonucunda sosyal eczacılığın bir alt

başlığı olarak *farmakoekonomi* gibi bir disiplin ortaya çıkmıştır.

Farmakoeconom iyi kısaca şu şekilde tarif edebiliriz: Maliyet verileri ile tedavi sonuçlarının ve eczacılık hizmetlerinin belirlenip, ölçülüp, kıyaslanmasından yola çıkarak, en akılcı tedavi seçeneğinin belirlenmesi.

Son elli yıl içinde, eskiden tedavisi mümkün olmayan pek çok hastalığa etkili olan ilaçların tıbbi kullanıma girmesi, kullanıma giren bu ilaçların daha etkili ve güvenilir olan yenilerinin sürekli olarak geliştirilmesi, hastalığın ve hastanın durumuna göre ilacın akılcı ve doğru bir biçimde seçiminin gerekliliğini ve önemini gündeme getirmiştir (DPT, 2001). Bu şekilde sosyal eczacılığın bir alt başlığı olan **akılcı ilaç kullanımı** kavramı ortaya çıkmıştır.

Akılcı ilaç kullanımı ,hastaların klinik ihtiyaçlarına uygun, bireysel özelliklerini karşılar dozlarda, gerekli zaman süresince kendileri ve içinde yaşadıkları toplumun ödeyebileceği

maliyette ilaç tüketimi şeklinde özetlenebilir.

Diğer taraftan, çok zahmetli ve masraflı klinik ilaç araştırmalarının sonucunda sağlık personeli ve hastaların kullanımı için piyasaya sunulan modern, yeni dozaj formlarında ve kompleks yapıdaki yeni ilaçların değişik advers etkileri ve bunların sıklığı

farmakoepidemioloji (ilaçların kullanımının ve etkilerinin büyük sayılardaki insanlar üzerinde -1000 ve üzeri-araştırılması) gibi yine sosyal eczacılığın başka bir alt başlığının gündeme taşınmasına yol açmıştır.

Yukarıda temas edilen hasta özerkliği, sağlık personelinin kaynaklanan yanlış davranış biçimlerinin (paternalistik yaklaşım/babacıl yaklaşım) değişmesine neden olmuş ve tıp etiği ile deontolojisinin çağa ayak uydurmaya çabalarının sonucu olarak **farmakoetik/eczacılık etiği** (hastaya yararlılık, zarar vermeme, hasta özerkliğine saygı, adalet ilkesi gibi tıp etiği ilkelerinin eczacılık

mesleğine uyarlanması) kavramı ortaya çıkmıştır.

Eczacılıkla ilgili mevzuat, yasa ve yönetmelikler bütün dünya ülkelerinde oluşumundan bu çağa uygun yeniliklerle belli aralıklarla değişmekte ve güncellenmektedir.

İşte , yukarıda belirtilen bütün bu başlıklar **SOSYAL ECZACILIK** çatısı altında toplanmaktadır.Sosyal eczacılığı ilaçların ve eczacılık hizmetlerinin bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeydeki rolleriyle ilgilenen bir dal olarak tanımlamak mümkündür.

Son 20-30 yıldır meydana gelen bu gelişmeler , öncelikle Avrupa ve Kuzey Amerika, daha sonra da Avustralya kıtasındaki bazı ülkelerde, **“sosyal eczacılık”** kavramına paralel olarak eczacılık fakültelerinde Sosyal Eczacılık Bölümlerinin açılmasına sebep olmuştur.Bunun sonucu olarak da bu alanın alt başlıklarında eğitim, araştırma ve çalışmalar hız kazanmıştır.

Avrupa’da Sosyal Eczacılık

Avrupa ülkelerinde sosyal eczacılığın durumu hakkında kısa bir bilgi vererek yazımıza devam edelim.

- Danimarka’da sosyal eczacılığın kökenleri 19. yüzyıla kadar gitmekle birlikte, ancak 25 yıldır bir disiplin olarak varlığını sürdürmektedir. Bu ülkede akademik olarak sosyal eczacılık, toplumun ve mesleğin ihtiyaçlarının bir yansıması olarak ilaç kullanımı ve eczacılık hizmetleri olarak iki ana başlıkta ele alınmaktadır.
- Finlandiya’da sosyal eczacılık bir bilim alanı olarak 1975’te kurulmuştur. Araştırma konuları, eczacılık hizmetleri, ilaç bilgisi, hasta danışmanlığı, ilaç kullanımı, ilaç tüketimi, ilaç kullanımına bağlı problemler ve ilaç uyumu problemleri şeklindedir. Sosyal

Eczacılık Bölümü, Ulusal İlaç Ajansı ile Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı’yla işbirliği içerisinde, **ulusal ilaç politikası** oluşturulmasında rol almaktadır. Ayrıca, birçok ülke ve profesyonel şirket ve eczacılık okullarıyla uluslararası iletişim içerisinde.

- Hollanda’da sosyal eczacılık 1980’li yıllarda bir disiplin olarak oluşmuştur. Bu alanda yetişen uzmanlar ilaçların yarar-risk profillerini değerlendirmeye, bu ilaç profillerinin tıbbi ve farmasötik bakımda optimal kullanımını sağlamaya ve kabul edilmiş kılavuzlar ve protokollerin uygulanmaya başlanması için, yöntemler geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bütün bu çalışmalar, gerek hastane eczanesinde ve gerekse serbest eczanelerde hizmet alan hastaların, akılcı ve maliyet-etkili ilaç kullanımının sağlanması için yapılmaktadır. Araştırmalarda genellikle kullanılan yöntemler

çok disiplinli bir yaklaşım sergilemektedir. Yani, araştırmalar yapılırken, epidemiyoloji, sosyal bilimler, işletme, ekonomi (farmakoekonomi), istatistik ve iletişim gibi alanlardan yararlanılmaktadır. Araştırmalar, hem niteliksel yöntem (derinlemesine görüşmeler, odak grup görüşmeleri, gözlem vb.) hem de niceliksel yöntemler (çeşitli biçimlerdeki anketler) kullanılarak yapılmaktadır.

- Almanya’daki Humboldt Üniversitesi’nden farmakoepidemiolog Prof. Dr. Schaefer sosyal eczacılığı şu şekilde tanımlamaktadır: İlaçları daha geniş bir perspektiften ele alarak güvenli ve akılcı kullanımına yardımcı olmak için, ilaçların yasal, etik, ekonomik, politik, sosyal, iletişimsel ve psikolojik yanlarını değerlendirme kapsamına alma çabasıdır.

- Malta Üniversitesi Sosyal Eczacılık Bölümünden Dr. Deguara sosyal eczacılık uygulamaları aracılığı ile eczacıların sağlıklı yaşamı özendirme ve ilaçların doğru kullanımı konusunda toplumu eğitme gibi yönlendirmeleri sonucu, hastanın hem bedensel hem ruhsal hayat kalitesinin iyileştirilebileceğini öne sürmektedir.
- Avrupa'da ayrıca İngiltere, Portekiz, İspanya, Belçika, Norveç ve İsveç gibi ülkelerde sosyal eczacılık alanında çalışıp, hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde ders veren pek çok araştırmacı bulunmaktadır.

Yukarıdaki örnekler bize, katılmayı siyasal ve ulusal bir amaç olarak gördüğümüz, Avrupa Birliğinde Sosyal Eczacılığın kabul edilmiş bir eczacılık dalı olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de Sosyal Eczacılık ve Önemi

Ülkemizde eczacılık fakültelerinde okuyan öğrencilerin %80-85'i mezun olduktan sonra, eczane eczacılığı dalmı tercih etmektedir. Bu gerçeğe

yola çıkılarak, sağlık sistemi, eczacılık etiği, deontolojisi, hasta-eczacı, eczacı-eczacı, eczacı -diğer sağlık çalışanları iletişimi, eczacılık tarihi ve mevzuatı, hastane eczacılığı ve eczane eczacılığı ile ilgili bilgilerin ve sosyal içerikli konuların eczacıya daha öğrenciyken aktarılmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer Ülkelerdeki Durum

Şu an ülkemizde Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı adıyla bilinen dal Avrupa ülkelerinin pek çoğunda Sosyal Eczacılık adını almıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya'da kimi zaman Sosyal ve İdari Eczacılık kimi zaman da Sosyal ve Eczacılık İşletmeciliği Bölümü adını almaktadır. Bu dalda çalışan öğretim elemanları tarafından, yukarıda belirtilen konulardaki lisans derslerinin yanında, yüksek lisans ve doktora programlarında,

- eczacı-hasta iletişimi,
- akılcı ilaç kullanımı,
- ilaç tedavisinin maliyet-yarar ve maliyet-etkililik analizi,

- hastane eczacılığı yönetimi,
- eczacılık hizmetlerinde kalite güvenliğinin sağlanması,
- ilaç politikası analizi,
- farmasötik antropoloji,
- ilaç lojistiği yönetimi

gibi konularda da dersler verilmektedir.

Ayrıca, bu alanda çalışan uzmanlar ve bilim adamları araştırmalarını sosyal eczacılığın misyonuna uygun biçimde hastalar, sağlıklı bireyler, meslektaşlar, diğer sağlık çalışanları gibi grupların yanı sıra Sağlık Bakanlığı, çeşitli düzeydeki hastaneler, meslek örgütleri ve ilaç endüstrisi gibi sektörlerle yönlendirmişlerdir.

Sosyal eczacılık dalında araştırma yapan akademik personel hem sosyal bilimler hem de fen bilimlerinin kullandıkları araştırma tekniklerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla hem kalitatif (odak grup görüşmeleri, derinlemesine görüşmeler, gözlem, vb.) hem de kantitatif (sahada anket çalışmaları, müdahale çalışmaları, vb.) araştırma tekniklerini kullanarak araştırma sonuçlarına ulaşılmakta ve elde edilen sonuçlar yayınlanmaktadır.

Sonuç

İlaçların ve eczacılık hizmetlerinin kişisel, kurumsal ve toplumsal düzeydeki rolleriyle ilgilenen bir alan olan "**sosyal eczacılık**", en geniş anlamda, şu konuları içine almaktadır:

- eczacılık tarihi,
- eczacılık etiği ve deontolojisi,
- eczacılıkla ilgili mevzuat,
- farmakoekonomi,
- farmakogenetik sahasında etik yönler,
- farmakovijilans,
- farmakoepidemioloji,

- iletişim,
- eczane yönetimi ve ilaç politikaları.

21. yüzyıl bilgi çağı olup, diğer meslek gruplarıyla birlikte, eczacılık mesleğinin de hızla ilerleyen gündemi takip edip, yeterli bilgi donanımına sahip hale gelmesi gerekmektedir. Ancak, sadece konuyla ilgili bilgiye sahip olmak yeterli değildir. Aynı zamanda bu bilgileri en iyi şekilde ifade edebilmek, uygulamada kullanabilmek ve belki de en önemlisi halk sağlığının hizmetine sunabilecek donanıma sahip olmak büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, "Sosyal Eczacılık"ın eczacılara meslekle ilgili yeni bir bakış açısı ve bahsi geçen donanımı kazandırması bakımından son derece faydalı olacağı her yönüyle çok açıktır. Yakın bir gelecekte ülkemiz gündemine daha çok gelecek olan

- farmakoekonomi,
- farmakogenetik,
- farmakovijilans,
- farmakoepidemioloji

konularında sosyal eczacılık alanında uzmanlaşmış olan her meslektaşımıza danışma, bilgi ve görüş bildirme konularında daha çok iş düşecektir.

Yrd. Doç. Dr. Selen YEĞENOĞLU

Ecz. Aylin ACAR

Ecz. Zeynep ÇALGAN

Hacettepe Üniversitesi Eczacılık
Fakültesi

